«Τραγούδια με το αίμα της καρδιάς μας»

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟ ΒΑΣΙΛΗ ΤΣΙΤΣΑΝΗ

Το ρεμπέτικο εδώ και μερικά χρόνια ξαναζωντάνεψε. Η αναβίωσή του σήμερα είναι ξεκάθαρη και λέγονται πολλά γύρω απ' αυτή. Θελήσαμε να έχουμε μια υπεύθυνη γνώμη, από κάποιον που ζει χρόνια την πορεία του ρεμπέτικου. Η επιλογή μας δεν άφηνε πολλά περιθώρια. Είναι ελάχιστοι αυτοί που ζούνε και δημιουργούνε ακόμα και σήμερα.

Ο Βασίλης Τσιτσάνης είναι μια πολύ υπεύθυνη πηγή. Χρόνια τώρα προσφέρει στο χώρο του ρεμπέτικου και η προσφορά του αυτή είναι αναγνωρισμένη απ' όλους. Μας μίλησε για όλο το φάσμα του ρεμπέτικου, για το λαϊκό μας τραγούδι. Για το πώς φύτρωσε, πώς εξελίχτηκε και μεσουράνησε και στη συνέχεια «έπεσε» η δημοτικότητά του. Εξηγεί τους λόγους που γέμισε η Ελλάδα από ξένα μουσικά μοτίβα και σουξέ. Και κατηγορεί: Τους κλεφτοσυνθέτες, τους κοινωνιολόγους - κριτικούς, που «βλέπουν κίνδυνο» στο ρεμπέτικο.

Απαντά σ' όσους ισχυρίζονται, ότι πρέπει να σταματήσει να τραγουδάει. Τον βρήκαμε στο κέντρο του, στην Καισαριανή. Πρόθυμα, χωρίς περιστροφές, με σταράτα λόγια μας απαντά σ' ό,τι τον ρωτάμε. Ανενδοίαστα, καθαρά και τίμια λόγια, ξεκαθαρισμένες απόψεις.

Με τον Μπαγιαντέρα

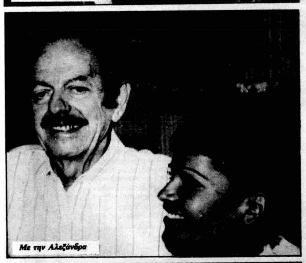

Με την Αλεξάνδρα

Με τη Γαλάνη

—Ποιές είναι κατά τη γνώμη σου οι κοινωνικές αιτίες που φύτρωσε και θέριεψε το ρεμπέτικο;

«Ολες οι μορφές του τραγουδιού είτε δημοτικό λέγεται είτε λαϊκό, όπως ταιριάζει περισσότερο να το ονομάζω εγώ, έχουν μια κοινή αφετηρία. Είναι οι δύσκολες ώρες, οι ανελεύθερες που περνάει ένας λαός. Είναι τέλος οι κοινωνικές συνθήκες ζωής. Στις δύσκολες και ανελεύθερες εποχές του τουρκικού ζυγού βλέπουμε να ξεπηδάει, στην αρχή δειλά - δειλά, το κλέφτικο τραγούδι να ζωντανεύει και να γιγαντώνεται το δημοτικό μας τραγούδι, με το οποίο ο λαός μας έφτιαξε και άφησε στους μεταγενέστερους ανεκτίμητο θησαυρό. Κι όλα αυτά τα τραγούδια, όλος αυτός ο θησαυρός μιλάν για τον πόλεμο, την αποτίναξη του τουρκικού ζυγού.

Το ρεμπέτικο τραγούδι εμφανίστηκε πολύ πριν την περίοδο του Μάρκου (32 - 35). Η Ρίτα Αμπατζή και η Ρόζα Εσκενάζυ και πάρα πολλοί άλλοι τραγουδιστές, μας έφεραν από τη Σμύρνη τα «Σμυρνέϊκα». Αργότερα, εδώ στην Ελλάδα, οι ίδιοι και πολλοί άλλοι τραγούδησαν ρεμπέτικα, φτιαγμένα από Μικρασιάτες συνθέτες.

Αλλά, οι φύλακες του «απαγορεύεται τούτο, ή κείνο», το κυνηγητό της αστυνομίας, για την απομόνωσή του, εκείνα τα χρόνια, το έκαναν τραγούδι μιας μερίδας ανθρώπων. Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες γεννήθηκε το ρεμπέτικο. Και φθάνουμε στη διαχωριστική γραμμή του '36 που το ρεμπέτικο τραγούδι παραδίδει τη σκυτάλη στο νεογέννητο λαϊκό. Απο δω αρχίζει η χρυσή περίοδος του λαϊκού τραγουδιού και από την εποχή αυτή μέχρι σήμερα, εγώ μιλώ όχι για ρεμπέτικο, αλλά για λαϊκό τραγούδι.

Το 1936 αρχίζει η εποχή της «Φαληριώτισσας», του «Χατζηκυριάκειου», της «Αρχόντισσας», της «Μάγισσας» της «Αραπιάς». Και ακολουθούν ως το 1955 χιλιάδες τραγούδια λαϊκά, που κατάχτησαν τις καρδιές του λαού μας, τραγουδιούνται στη φάμπρικα, στα εργοστάσια, μπήκαν σε κάθε γειτονιά και σπίτι.

Εδώ θα κάνω και μια παρένθεση - απάντηση. Ο αγαπητός μου καθ' όλα κοινωνιολόγος κ. Βέλτσος ισχυρίστηκε, σε δραματικό ύφος, ότι ο κόσμος βαρέθηκε τη ρεμπετολογία του Θεοδωράκη, του Χατζηδάκι και του Τσιτσάνη. Εκανε διάφορους συνδυασμούς για να επιτύχει τη λύση του αινίγματος της επιτυχίας του «σ' αγαπάω μ' ακούς» και τελικά βρήκε το κλειδί. Είναι, είπε, η αντίδραση του λαού που βαρέθηκε επαναλαμβάνω τη ρεμπετολογία των παραπάνω συνθετών.

Απορώ, όμως. Ο φίλτατός μου κ. Βέλτσος, γιατί δε βγήκε, ούτε μια φορά, να μας πει για το φαινόμενο, αυτή τη λαίλαπα, την πραγματική μάστιγα που πέρασε και διαρκώς περνά και κατακαίει από το 1955 ως τα σήμερα και το λαϊκό και κάθε ελληνικό τραγούδι. Κι αυτή η μάστιγα είναι τα λεγόμενα ινδοαραβοτουρκικά τραγούδια που 27 χρόνια τώρα κατασπαράζουν κάθε είδους ελληνικού τραγουδιού και φέρνουν τους τίμιους συνθέτες σε απόγνωση. Γιατί δε μας ανάλυσε ούτε για μια στιγμή τα αίτια που η Ελλάδα πλημμύρισε από ξένα λαϊκά, των οποίων τα ποσοστά λυμαίνονταν Ελληνες κλεφτοσυνθέτες βάζοντας απάνω στο δίσκο, φαρδιά πλατιά την υπογραφή τους, παρουσιάζοντάς τα, ως έργα ελληνικά. Ενα φαινόμενο που θα έπαιρνες κ. Βέλτσο χίλια μπράβο, αν το ανέφερες. Οσον αφορά το «σ' αγαπάω μ' ακούς» δεν είναι τραγούδι που να αφορά εμάς, το Θεοδωράκη, το Χατζηδάκι και τον Τσιτσάνη, γιατί απλούστατα κανένα μας δεν εκπροσωπεί, κανένας μας δε συνθέτει και δε γράφει σ' αυτό το "σκαρί"».

Το κυνηγητό

—Στην περίοδο της λογοκρισίας αλλά και την εποχή του εμφυλίου υπήρχε αυθεντικό αντιστασιακό ρεμπέτικο; Κυνηγήθηκε;

«Στην περίοδο του Μεταξά, δε γνωρίζω ούτε και νομίζω να υπήρχε αντιστασιακό ρεμπέτικο. Ρεμπέτικα τραγούδια δεν υπήρχαν. Τα πάντα περνούσαν από λογοκρισία. Βγαίνανε τραγούδια κυρίως ερωτικά λαϊκά. Τραγούδια όπως λέτε αντιστασιακά έγιναν στα βουνά στην περίοδο της κατοχής. Εγώ προσωπικά έχω γράψει τρία. Το ένα ήταν χασάπικο για τους αντάρτες, το δεύτερο τραγούδι, το «μπλόκο», που δεν τολμούσα να το πω, γιατί στο μικρό ουζερί που είχα στη διασταύρωση Τσιμισκή - Π. Μελά 21, μπαίναν κάθε βράδυ οι Γερμανοί. Το τρίτο μου τραγούδι είναι επαναστατικό, σε ρυθμό μαρς, χορωδιακό και το οποίο έγραψα την τελευταία χρονιά της απελευθέρωσης και το τραγουδούσαμε σε κλειστό χώρο. Βέβαια υπήρχαν και μερικά λαϊκά αντιστασιακά, ελαφρά, όπως το «Θα σαλτάρω» και το "Χαϊδάρι"».

—Πότε σταματάει η δημιουργία ρεμπέτικων τραγουδιών; Υπάρχουν κατά τη γνώμη σου αιτίες κοινωνικές και πολιτικές που συντέλεσαν να σταματήσει και ποιές είναι;

«Είναι η περίοδος του '55. Το λαϊκό τραγούδι αρχίζει να υποχωρεί και παραλίγο να ξεριζωθεί, από το βάρος των ινδοαραβατουρκικών, τραγουδιών. Τότε για μια δωδεκαετία πλημμύρισαν τον τόπο μας χιλιάδες τραγούδια και καίγονταν η Ελλάδα από άκρη σ' άκρη με συρτακοτσιφτετέλια. Αυτά όπως και παραπάνω είπα αντέγραφαν συνθέτες της ελληνικής μουσικής, έβαζαν πλατιά την υπογραφή τους και είχαν διπλές απολαβές. Εκατομμύρια μπήκαν στις τσέπες τους, ενώ παράλληλα τα εμφανίζουν ως δικά τους δημιουργήματα και σιγά - σιγά εξαφανίζουντο λαϊκό τραγούδι, την ελληνική δημιουργία. Αυτά τα ίδια τραγούδια, ύστερα από είκοσι τόσα χρόνια ξανατυπώθηκαν επί ημερών μας για να θησαυρίσουν οι ίδιοι εκμεταλλευτές. Εξακολουθεί όμως το ίδιο απαίσιο έργο και από νεώτερους συνθέτες, που διδάχτηκαν αυτή τη δουλιά, από τους «πρωτομάστορες» της κλοπής, σε βάρος του λαϊκού και εν γένει του ελληνικού μας τραγουδιού. Από την εποχή της «νάρκης» των ινδικών ταινιών ξεπήδησαν χιλιάδες τραγούδια και από την Αραβία και από τη Κίνα. Στο παρελθόν, ονόμασα δράστες αλλά και υπόδειξα τρόπους θεραπείας, όμως «φωνή βοώντος». Οι ίδιοι αυτοί δράστες δε δίστασαν να βγουν ακόμα και στην αντεπίθεση. Θ' αργήσει πολύ όσο κρατάει αυτός ο ανατολίτικος χαβάς, που γεμίζει τις τσέπες τους χρήμα, χωρίς να δουλεύουν, θ' αργήσουν λέω να' ρθουν καλοί καιροί για το ελληνικό τραγούδι, για το λαϊκό μας τραγούδι.

Αυτές ήταν λοιπόν οι συνθήκες που συντέλεσαν στην πτώση του λαϊκού μας τραγουδιού».

—Υπήρχε κατά τη γνώμη σου περίοδος κρίσης, που το ρεμπέτικο δεν είχε απήχηση στον κόσμο; Αν ναι, τότε γιατί τα τελευταία χρόνια ο κόσμος «επιστρέφει» σ' αυτό; Προσωπικά αντιμετώπισες τέτιο πρόβλημα;

«Δε βλέπω κρίση»

«Κι όμως το ρεμπέτικο, το λαϊκό μας τραγούδι έζησε και κατέκτησε πάλι τον κόσμο και θέριεψε στις ελληνικές καρδιές.

Εκατοντάδες έργα μου κατακλύζουν όλες τις εταιρίες και τραγουδιούνται απ' όλους και σ' όλα τα μήκη και πλάτη του τόπου μας. Το λαϊκό τραγούδι ζει και θα ζει αιώνια και θα μεταδίδεται από γενιά σε γενιά, γιατί είναι αληθινό, γιατί γράφτηκε με το αίμα της καρδιάς μας γιατί έγινε τροφή του λαού μας. Προσωπικά εγώ δε βλέπω κρίση. Σήμερα μπορώ να πω πως το λαϊκό τραγούδι είναι στην πρώτη γραμμή άσχετα αν δε γίνονται μεγάλες δημιουργίες. Αναρίθμητες κομπανίες, λαϊκές, ρεμπέτικες, όπως θέλετε να το λέτε, σ' όλη την Ελλάδα διαλαλούν με τον τρόπο τους και ξεφαντώνουν και μερακλώνουν τους θαμώνες, τραγουδώντας το λαϊκό και μόνο τραγούδι και το θέριεμα το εξηγώ, όπως και παραπάνω είπα, με το ότι αυτό το τραγούδι είναι ζωντανό, αληθινό, μπήκε στις καρδιές του λαού μας, ρίζωσε και μ' αυτό «τη βρίσκει» ο καθένας».

—Το τραγούδι σου «σφυρίζει η φάμπρικα» αποτελεί για πολλούς σταθμούς στην κοινωνική πορεία και έκφραση του ρεμπέτικου. Ποιά είναι η γνώμη σου γι' αυτό, καθώς και οι σταθμοί για τη δική σου πορεία σ' όλα αυτά τα χρόνια;

- Το ρεμπέτικο και το λαϊκό τραγούδι
- Αυθεντικά αντιστασιακά μουσικά κομμάτια
- Η επίθεση και η επίδραση των ινδοαραβοτουρκικών ρυθμών.

Τα αγαπημένα τραγούδια

«Είναι αρκετά πολλά και ποικίλα τα τραγούδια μου. Ορισμένα πολλοί τα ονόμασαν τραγούδια της φυγής (αραπιά, ζούγκλα κλπ). Πολλά είναι φτιαγμένα στα μέτρα των εποχών των συνθηκών της ζωής όπως το «ρημαγμένο σπίτι» στον εμφύλιο και το «κάποια μάνα αναστενάζει» επίσης την ίδια εποχή. Γι' αυτό ειδικά το τραγούδι έχω να πω ότι από μουσικής πλευράς το θεωρώ ένα από τις κορυφαίες μουσικές μου συνθέσεις. Ηταν δε τόσο πρωτότυπη και πρωτοφανής η επιτυχία του που, μαζί με τα επίκαιρα λόγια, έγινε ένα τραγούδι — δυναμίτης που, συγκλόνισε τις καρδιές του λαού μας και των αλληλομαχόμενων παιδιών μας.

Η σειρά των μανάδων από την οδό Λυκούργου όπου το πρατήριο της Columbia έφτανε μέχρι την Ομόνοια. Ο καθένας έπαιρνε όχι ένα αλλά δυο τρία και πέντε και δέκα δίσκους, οι βελόνες των φωνογράφων από το ασταμάτητο παίξιμο αχρήστευαν το δίσκο. Κανείς δίσκος ούτε ακόμα από φανατικούς συλλέκτες δε βρέθηκε σε καλή κατάσταση. Κανείς από τις 35-40 χιλιάδες που είχαν πουληθεί την εποχή εκείνη. Ολοι είναι καταφαγωμένοι. Αλλα τραγούδια μου είναι αλληγορικά. Ενα απ' αυτά είναι το:

«Χτίζουν και γκρεμίζουν κάστρα
σ' ένα γλέντι φοβερό
για μια κόρη ξελογιάστρα...»

Είναι κι αυτό της εποχής εκείνης, της πιο φριχτής της ιστορίας μας κι εύχομαι ποτέ να μη γνωρίσουν τα παιδιά μας, τ' αγγόνια μας, τα δισέγγονα και τρισέγγονα αυτή τη φρίκη του αδελφοκτόνου πολέμου. Το:

«κανε λιγάκι υπομονή» και «η κοινωνία βαριά στενάζει»

Και μπορώ να πω το μεγαλύτερο μέρος των έργων μου, μιλάει για τα βάσανα του λαού μας για το πάλεμα του εργάτη. Σ' άλλο μου τραγούδι λέω:

«απ' της στεριάς τα βάσανα
τα μάτια μου θα πάρω
και σε καράβι φορτηγό
ναυτάκι θα μπαρκάρω»

και το ρεφραίν

«βύρα την άγκυρα παιδιά
γιατί έχω πόνο στην καρδιά»

Αλληγορικό είναι και το **«δυο δρόμοι τη χωρίζουνε**
την κοινωνία τούτη
και φέρνουνε μαύρη συμφορά
τη φτώχεια και τα πλούτη»

Οι φάμπρικες, είναι ένας ύμνος προς τους εργάτες του μόχθου, που ασφαλώς, όπως λέτε, αποτελεί σταθμό στην κοινωνική πορεία και έκφραση του λαϊκού μας τραγουδιού.

Η πορεία η δική μου, είναι να το υπηρετώ πιστά και να περιμένω μια κατάλληλη ώρα να δόσω πολλά νέα έργα μου, που να μπορέσουν να αντέξουν στη σημερινή σκληρή εποχή. Για να γίνει όμως αυτό και γενικά να αναπνεύσει όλο το ελληνικό τραγούδι μόνο χρήματα δε χρειάζονται, ούτε δραχμή. Χρειάζεται όμως ένα ενδιαφέρον μια κρατική στοργή, μια βοήθεια από τις εταιρίες δίσκων, μια κίνηση από τη ΕΜΣΕ και συμπαράσταση των εφημερίδων. Ετσι μόνο θα διαφυλαχτεί και θα προκόψει ο κάθε τίμιος Ελληνας συνθέτης, ο οποίος είναι τώρα αφανής, τον πνίγει η αδικία, διότι το κάθε έργο του βυθίζεται, δεν αναγνωρίζεται, αφού έχει να παλέψει με όλες τις μουσικές του κόσμου, που τις παρουσιάζουν ως δικές τους, Ελληνες κλεφτοσυνθέτες. Γι' αυτό χρειαζόμαστε την παραπάνω συμπαράσταση, για να εξαφανιστούν αυτοί. Και για να γίνει αυτό πρέπει ο κάθε συνθέτης που δίνει την εργασία του στην εταιρία και στη λογοκρισία και η εταιρία στα μέσα ενημέρωσης να συνοδεύει τη σύνθεσή του με μια μουσική υπεύθυνη δήλωση (ΜΥΔ).

Αλλωστε σα δικές τους συνθέσεις τα εμφανίζουν. Μια υπογραφή του κάθε συνθέτη που παραδίδει τα τραγούδια του, μια δήλωση του συνθέτη με δυο λέξεις, σαν υπεύθυνος που είναι που να λένε ότι η μουσική του τραγουδιού είναι δική του έμπνευση, είναι απαραίτητα πράγματα.

Οι συνθέτες

Παλιότερα, είχε προτείνει στο σύλλογό μου την ΕΜΣΕ, να υπογράφει ο κάθε συνθέτης, υπεύθυνα, την εργασία του σε μια **δήλωση**, η οποία θα συνόδευε όλο το έργο του. Θα ξέραμε έτσι, το κάθε τραγούδι, σε ποιόν ανήκει. Ακόμα όμως αυτό το ζήτημα δεν ξεκαθαρίστηκε. Δε βγήκαν σοβαροί άνθρωποι, να εγκρίνουν και να συμπληρώσουν την πρότασή μου, το απέφυγαν και οι εταιρίες αλλά έμμεσα και οι συνθέτες. Αυτό το ζήτημα αποτελεί μόνιμη απορία μου.

Οι μεν κακοί συνθέτες να λυμαίνονται τα ποσοστά των ξένων τραγουδιών και παράλληλα να εφοδιάζουν με εμπόρευμα τις εταιρίες — μικρές και μεγάλες — και άκου νούμερο σε μια χούφτα Ελλάδα - σαράντα (40) τον αριθμό!

Αν όμως υποχρεωθούν να δηλώσουν υπεύθυνα το έργο τους, δε θα μπορούν να βάλουν τα ονόματά τους σε ξένα τραγούδια, συνεπώς θα στερηθούν τα ποσοστά, που σ' αυτά αποβλέπουν. Ομως θα αναπνεύσει τότε και ο κάθε τίμιος συνθέτης που περιμένει καλύτερες μέρες και το λαϊκό και κάθε είδος τραγουδιού, θα βρει το δρόμο του. Αν θέλουν και αν τους συμφέρει, αν βαστάν τα κότσια τους, ας κάνουν αυτό που κάνει ο Πάριος, ο οποίος έχει την εντιμότητα να θέτει σε κάθε ξένο έργο το όνομα του δημιουργο του».

Η νέα δουλιά του

—Βασίλη, σκέπτεσαι να δόσεις σύντομα τα νέα έργα σου, αυτά που μας ανέφερες ότι περιμένεις μια κατάλληλη στιγμή για να τα εμφανίσεις;

«Ηδη κυκλοφόρησε ο καινούργιος μου δίσκος με τίτλο «Λιτανεία». Περιέχει καινούργια έργα που τα ετοίμαζα χρόνια. Τα τραγουδάω με την Καίτη Γκρέη. Και πιστεύω ότι ο κόσμος θα τα αγαπήσει όσο και τα προηγούμενα έργα μου, γιατί πραγματικά αξίζουνε.

Στο στάδιο της ηχογράφησης βρίσκεται και δεύτερος δίσκος μου».

Πραγματικά αγέραστος, ακατάβλητος, ο μεγάλος Β. Τσιτσάνης, προσφέρει ακόμα στο ελληνικό λαϊκό τραγούδι. Το τραγούδι που αποτέλεσε τον τρόπο έκφρασης του λαού μας και που αποτελεί ακόμα και σήμερα. Μ' αυτό εκφράστηκαν χιλιάδες καημοί και βάσανα. Μ' αυτό το τραγούδι ομόρφηναν και ομορφαίνουν τόσα και τόσα γλέντια, μ' αυτό παρηγοριέται στις δύσκολες ώρες ο λαός μας.

Ο Β. Τσιτσάνης έχει ένα πραγματικά μεγάλο μερίδιο, μια ανεκτίμητη προσφορά στη λαϊκή μας μουσική. Ηδη, με τη μέχρι τώρα προσφορά του, αφηνει μια πλούσια κληρονομιά, οδηγό για τους νέους ερμηνευτές και συνθέτες του λαϊκού τραγουδιού. Και δημιουργεί ακόμα...

Είμαστε ήδη μακριά από το «Χάραμα», το κέντρο που τραγουδάει. Αλλά ακόμα ηχούνε στ' αυτιά μας οι στίχοι του τελευταίου του τραγουδιού: «σφυρίζει η φάμπρικα, μόλις χαράζει, οι εργάτες φεύγουν για τη δουλιά...»

ΧΡ. ΤΣ.